



## ה' ונביאו

### העברת מסרים

לפני מתן תורה מבקש ה' לחזק את מעמדו של משה בעיני עם ישראל:

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֲנָן בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמֶךָ וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם...”  
(שמות יט, ט)

כלומר, כאשר העם ישמע כיצד ה' מדבר ישירות אל משה, תתחזק האמונה במשה עבד ה'.

תגובתו של משה נשמעת תמוהה:

”...וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'.”  
(שם)

מה פירוש ”דְּבָרֵי הָעָם”? הרי משה מקבל מסר מאת ה' אל העם ולא להיפך! משה עדיין לא ירד לדבר אליהם והם עדיין לא הגיבו! אולי כך היה צריך לומר: וידבר משה את דברי ה' אל העם!

אכן, אי הבהירות הזאת עולה לדיון בגמרא בסדרת שאלות:

”מה אמר לו הקב"ה למשה, ומה אמר להם משה לישראל, ומה אמרו ישראל למשה, ומה השיב משה לפני הגבורה.”  
(שבת פז.)

זו לא הפעם היחידה בסדרת העברת המסרים הלוך ושוב (בין ה' לישראל לפני מתן תורה) שדברי משה תמוהים.

במקור האחרון לפני עשרת הדיברות חוזר ה' ומצווה את משה לרדת ולהזהיר את העם מפני עלייה אל ההר המקודש:

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בְּעָם, פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרֹאוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב.”

(שם, פסוק כא)

תגובתו של משה שוב מפתיעה ומפליאה:

”וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל הַר סִינַי, כִּי אַתָּה הִעֲדָתָה בְּנֹוֹ לֵאמֹר  
הַגִּבַּל אֶת הָהָר וְקִדְשָׁתוֹ.”

(שם, פסוק כג)

מדבריו של משה משתמע כאילו משה מסביר לה' שההוראה הזאת מיותרת, כיוון שה' בעצמו הזהיר וציווה על גידור ההר וקידושו. האם ה' צריך הסברים? האם ה' איננו יודע את מה שהוא עצמו ציווה? האם משה מתקן את דבר ה'?! תגובת ה' נשמעת חריפה. אולי היא מעידה שמשה חצה את גבול המותר בהתבטאויותיו כלפי ה':

”וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' - לָךְ רֵד!...”

(שם, פסוק כד)

זה נשמע כחזרה תקיפה על הציווי הראשון בתוספת נזיפה רמוזה. עלינו לברר איך כל זה מתיישב עם הגיבוי המוחלט שה' העניק למשה רבנו, באמרו: ”...בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא” (במדבר יב, ז)?

## ■ הגדה ואמירה

דרכה של התורה להשתמש במילות מפתח, אשר שופכות אור על פסוקים חסרי פֶּשֶׁר ומסלקות אי הבנות רבות. מילת המפתח שנדון בה, תהיה 'הגדה'.

כשהתורה משתמשת בַּפִּוֶּעַל ”וַיֹּאמֶר” – כוונתה היא לאמירת הפה והלשון. אך כאשר השימוש הוא בַּפִּוֶּעַל ”וַיִּגַּד” – הכוונה היא לגילוי דבר מה נסתר. את הכלל הזה נלמד מדברי פרעה לאברהם אבינו:

”...לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ (גִּלִּיתָ לִי) לִי כִּי אֲשַׁתְּךָ הוּא?”

(בראשית יב, יח)

”לָמָּה אָמַרְתָּ (בביטוי לשון ושפתיים) אַחֲתִי הוּא...?”

(שם, פסוק יט)

כלומר, אתה אמרת שהיא אחותך, אך לא הגדת את האמת שהיא אשתך. נשוב לחילופי המסרים הלוך ושוב בין ה' לישראל, בתיווך משה. משה רבנו הולך בשליחות ה' אל בני ישראל, לשאול אם הם מוכנים לשמוע בקול ה' ולשמור את בריתו. כיצד מגיבים בני ישראל?

(שמות יט, ח)

"...כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה..."

לכאורה, מוכנות מלאה לקבל את הצעת ה'.

את התשובה הזאת משיב משה לה' – "...וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'" (שם).  
אולם תשובת בני ישראל מכילה בתוכה רמז: "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה", דווקא מה שה' עצמו מדבר. רצוננו לשמוע את מלכנו (ולא דרך מתווך).

לכן, כאשר ה' פונה בשנית אל משה ומבשר לו: "...בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֵאָמְנוּ לְעוֹלָם...!" (שם, פסוק ט) – כלומר: אני רוצה לחזק את מעמדך כמתווך ביני לבין העם – חוזר משה על דבריו הקודמים, אלא שהפעם – "...וַיַּגִּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'" (שם).

כפי שנתבאר לעיל, הפועל "וַיַּגִּד" מלמד שיש כאן גילוי משהו נסתר. אמור מעתה, משה רבנו חוזר על תשובתו הקודמת, אלא שהפעם הוא חוזר ומבהיר את כוונת בני ישראל. הוא 'מגיד' שהם רוצים לשמוע את דברי ה' ישירות, ולא דרך מתווך. כך באופן הזה, פירש רש"י את הכתוב.

זה מחזיר אותנו אל הוויכוח הישן והמתמשך בין משה לה', אם יש צורך במתווך.

## ענווה ואחריות

התורה מעידה על משה רבנו שהיה עניו באופיו:

"וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיּוֹ מְאֹד, מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". (במדבר יב, ג)

ענווה היא מידה נפלאה, אך יש בה גם חיסרון. היא איננה מעודדת מנהיגות ואיננה מטפחת נועזות ונחשונות.

משנה מפורסמת במסכת אבות מגדירה את גבולות מידת הענווה:

"...ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש". (אבות ב, ה)

כלומר, במקום שאין אנשים, אין מקום למדת הענווה שהיא בריחה מנטילת אחריות וגילוי מנהיגות.

ה' בחר במשה שינהיג את ישראל בזכות שתי תכונות.

1. בזכות הענווה שבו.

2. בזכות נאמנותו ומסירותו לצאן מרעיתו.

משה עצמו מנסה לוותר על התפקיד הרם בטענה שה' הוא המנהיג ואין כל צורך במתווך או שליח. התקיים משא-ומתן ארוך שבסופו היה נראה כי ה' שכנע את משה ללכת בשליחותו, ומשה קיבל עליו את התפקיד באופן סופי.

לא כך הם פני הדברים כפי המשתמע מן הפסוק הבא:

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ, לְשׁוּם אֶת מִשָּׂא כָּל הָעַם הַזֶּה עָלַי".

(במדבר יא, יא)

הפסוק הזה מלמד בפירושו, שכל פעם שמתעורר קושי גדול היה משה חוזר על עמדתו הראשונה, שהיא תחינה לה' שיוותר על מינויו:

"הֲאֵנֹכִי הִרִיתִי אֶת כָּל הָעַם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי לֹדְתִיהוּ, כִּי תֹאמַר אֵלַי שִׂיֵּאוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֲמִן אֶת הַיִּנְקָה...".

(שם, פסוק יב)

## ■ בקשת תיווך

הקב"ה מעוניין לייפות את כוחו של משה כמנהיג, ולכן הוא חוזר ומצווה עליו לרדת ולהזהיר את בני ישראל מעלות בהר.

בתגובה פונה משה רבנו אל ה' ואומר:

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה', לֹא יוּכַל הָעַם לָעֲלֹת אֶל הַר סִינַי, כִּי אַתָּה הִעַדְתָּ בְּנֵי לְאֻמֹּת הַגִּבֹּל אֶת הָהָר וְקִדְשִׁיתוּ".

(שמות יט, כג)

הדגש בדברי משה הוא על המילים: "אַתָּה הִעַדְתָּ בְּנֵי".

כלומר, הרי אתה ה' בעצמך העדת והזהרת אותנו; אם כך, לשם מה לשלוח אותי שוב כדי למלא את תפקיד המתווך? אני מיותר, עלי אפשר לוותר.

אין כאן כוונה לתקן חלילה את ה', אלא המשך הוויכוח הישן: האם יש צורך בנביא ושליח מאת ה' אל העם – כדבר ה', או אין צורך – כטענת משה.

אבל ה' חוזר ומצווה עליו: "לֶךְ רֵד". אני עומד על כך שיהיה מתווך ביני ובין בני ישראל.

את ההוכחה שה' צדק, סיפק עם ישראל בסוף עשרת הדברות.

העם ניגש אל משה רבנו בבקשה:

"וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֲלֵהִים פֶּן נָמוּת".

(שמות כ, טז)

אמנם כן. עם ישראל, אכן צריך נביא, שליח ומתווך, בינו ובין ה'.  
לבקשה הזאת של בני ישראל, אפשר לייחס גם משמעות חיובית וגם משמעות שלילית.

כאשר זקני ישראל דרשו משמואל הנביא שימנה להם מלך, הם התבטאו באופן הבא:

"...הִנֵּה אַתָּה זָקֵנָה וּבְנֵיךָ לֹא הִלְכוּ בְדַרְכֶיךָ עֵתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם".  
(שמואל-א ח, ה)

תגובת ה' לדרישת זקני ישראל הייתה קשה:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׂמוּאֵל, שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ, כִּי לֹא אֶתְּךָ מֵאַסּוּ כִּי אֲנִי מֵאַסּוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם".  
(שם פסוק ז)

כלומר, כאשר העם מבקש מתווך, הווי אומר שהם לא רוצים את מלכות ה'.  
נשוב ונדייק בדברי העם אל משה:

"דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְאַל יִדְבַר עִמָּנוּ אֱלֹהִים בְּזֶן נְמוּת".

לא ברור מה פירוש המילה "וְנִשְׁמָעָה"? האם הכוונה רק לשמיעת האוזן? או להסכמה וקבלת הלב?

תשובה על כך תינתן בספר דברים, בפרשה מקבילה:

"...וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יִדְבַר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמְעֵנוּ וְעָשִׂינוּ".

(דברים ה, כג)

התוספת "וְשָׁמְעֵנוּ וְעָשִׂינוּ" מלמדת על כוונתם הטובה של בני ישראל. אך גם זה לא מספיק. יש להקשיב לצליל של דברי העם; האם הוא צליל של מי שמבקש עזרה בשמיעת דבר ה', או צליל של התרסה, המסרב בעקשנות לשמוע את קולו של ה' ומעדיף במקומו את קולו של המתווך?  
התורה מדגישה פעמיים את חשיבות שמיעת הצליל בקולם של ישראל:

"וַיִּשְׁמַע ה' אֵת קוֹל דְּבָרֵיכֶם בְּדַבְּרֵיכֶם אֵלַי, וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי שְׁמַעְתִּי אֵת קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דָּבְרוּ אֵלַי...".  
(שם, פסוק כד)

ה' מאשר באוזני משה, שהצליל נשמע חיובי:

"...היטיבו כל אשר דברו".

העם מוכן ורוצה לעשות ולקיים את דבר ה', אמנם לא תחת לחץ ופחד אלא מתוך רצון כן ואמיתי. משום כך ה' מוסיף ואומר:

"מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי... כל הימים". (דברים ה, כה)

משה רבנו עקבי. כשם שלדעתו לא היה צורך במתווך בין העם לבין ה', כך הוא גורס שאין צורך במתווך בין העם למשה. משום כך ישב משה לבדו לשפוט את עם ישראל. משה רבנו העדיף לעמוד מול העם ללא מתווכים אשר עלולים לא לדייק היטב בהעברת המסרים האלוקיים.

יתרו מסביר למשה את טעותו. לא תיתכן הנהגת עם ללא האצלת סמכויות לדרגות ביניים. הנימוק שבו השתמש יתרו הוא מוגבלותו של משה:

"גבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך, כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך". (שמות יח, יח)

עיקר הדגש הוא על יכולתו האנושית המוגבלת של משה לעמוד במשא הכבד הזה, ואם הוא חלילה יבול, גם העם יפול בעקבותיו.

ברור שבמקרה מסרים בין ה' לישראל ללא מתווך, הנימוק הזה איננו תקף. ה' הוא בלתי מוגבל, ובפועל נושא את כל היקום ללא כל מאמץ.

כאן הבעיה מתמקדת בעם ישראל, שאין לו כוחות רוחניים מספיקים, המסוגלים לספוג את העוצמה הנבואית הבאה ישירות מאת ה'. הפחד משתק אותם והם חייבים אמצעי בינם לבין גילוי ה'.

### ■ מגן אנושי

הד נוסף למצוקתו האישית של משה רבנו, אנו מוצאים לאחר חטא העגל. משה פונה אל ה' בתביעה תקיפה:

"ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת". (שמות לב, לב)

המשפט הזה נראה כאילו הוא חסר. ברור מה משה תובע אם ה' לא יישא את חטאתם. אולם מה יקרה אם יישא חטאתם?

נצטרך להשלים את הפסוק ולומר: אם תישא חטאתם, מוטב. ואם לא – מְחַנֵּי נָא...  
וכך פירש רש"י.

אולם, אפשר לפרש גם באופן הבא: בין תישא חטאתם, ובין אֵין, מחני נא מספרך  
אשר כתבת.

הפסוק יתחלק בצורה שונה:

"וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתֵם וְאִם אֵין - מְחַנֵּי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ."

כלומר, אינני ראוי להמשיך ולהנהיג את העם הזה כפי שכתבת בספרך. כלומר,  
עצם העובדה שבני ישראל עבדו עבודה זרה היא הוכחה שנכשלת במנהיגותי, וזה  
לא משנה בין אם תישא ותסלח לחטאתם ובין אם לא.

ה' משיב למשה: לא כדברך, אלא אתה תישאר מנהיג העם הזה ותמשיך להנחות  
אותו, כי אתה לא חטאת.

"וְעַתָּה לֶךְ נְחַה אֶת הָעָם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ..."

אולם הקב"ה הוסיף עוד משהו חשוב בדבריו:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחַנּוּ מִסְפָּרֵי."

נתבונן באמירה הזאת, ונגלה את הטעם האמיתי לחיוניות הצורך להצבת מתווך  
בין ה' ובין ישראל. ה' מדגיש את המילים: חָטָא לִי.

"מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחַנּוּ מִסְפָּרֵי."

כלומר, אילו היה מגע ישיר בין ה' ובין ישראל והיו ישראל חוטאים אל ה' באופן  
ישיר – הייתה גזירת כליה מרחפת על עם ישראל חס ושלום, והיו נמחים מספר ה'.  
מכאן, שבין תפקידיו של נביא ה' ושליחו, להיות מגן אנושי על עם ה'. כלומר, גם  
אם העם כָּשָׁל ומעל בצורה חמורה, ניתן יהיה לטעון כי המתווך אשם, ואילו היה  
פועל אחרת – היה נמנע הפשע.

זה מסביר את הביטוי המוזר שבו מתבטא ה' כלפי עם ישראל:

"...לָךְ יָד כִּי שִׁחַת עֲמֹהָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם."

(שמות לב, ז)

מדוע ה' אומר למשה "עֲמֹהָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ"? וכי עמו של משה הוא או עם ה'?  
התשובה היא, שהביטוי הזה עתיד להציל את עם ישראל מְכַלְיָה. חטאו של העם

לא יהיה אז כלפי ה', אלא כלפי משה. רעיון זה הוא העומד ביסוד ההודעה של ה' למשה:

"וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ... כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם קִשְׁיָה עָרַף אֶתְּהָ פֶן אֶכְלָךְ בְּדֶרֶךְ".  
(שמות לג, ב-ג)

כלומר, אני מציב עוד מתווך ביני לביניכם, באופן שגם אם תמרו את פי, לא יהיה זה באופן ישיר. את ההודעה הזאת לא היה יכול משה לקבל:

"וַיֹּאמֶר, אִם נָא מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדַנִּי יִלְךָ נָא אֲדַנִּי בְּקִרְבִּי...".  
(שמות לד, ט)

תחינתו של משה נענתה בחיוב על ידי ה':

"...גַּם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעֱשֶׂה, כִּי מְצַאתָ חֵן בְּעֵינַי וְאֶדְעָךָ בְּשֵׁם".

(שם לג, יז)

האם כעת אין סכנה שהמרי יהיה מול ה'?

התשובה נעוצה בגילוי שלוש עשרה מידות של רחמים. כעת יוכל ה' לרחם על ישראל גם אם הוא נמצא בקרבם. כל זאת בזכות מסירות נפשו של משה רבנו, נביא ה' שלא קם כמותו.

